

יומן יוליוס פיירמן על הסגירה בגטו סטניסלבוב

למחרת, סגן המפקד קרא ללם ומינה אותו יו"ר היודנראט, בהבטיחו כי שמה שקרה עד כה, קרה רק משום שהיהודים בעצם היו סיבת המלחמה, ועל כך חייבים היו להיענש. אבל עכשיו כל זה לא יקרה שוב. אותה הבטחה קיבלו יהודים נוספים, שעבדו למען השלטונות. לם מינה כסגנו את גולדשטיין והרכב היודנראט הושלם ע"י צירוף חברים חדשים. קראוש נסע לעבוד מחוץ לעיר, ואני מילאתי את מקומו ביודנראט וגם עמדתי בראש המח' הטכנית. ד"ר לם קרא לאחיו שילה כיו"ר ועדת הביקורת וגולדשטיין צירף את קויש. ד"ר רוזנבאום התפטר ואת מקומו תפס הרוקח באנר, כדי לארגן את נושא הבריאות. כעת החלה עבודה מועילה מאוד.

בראש ובראשונה נתקלנו בבעיית הדיור, שנראתה לנו הכי חשובה. את המחלקה הזאת מסר לם לידידו קימל, שאיתו נהג לשחק קלפים ואשר התגורר בברלין תקופה ארוכה. עד כה לא נקבעו גבולות הגטו, והיודנראט קיבל זכות לחלק דירות ריקות או צפופות מדי. קימל ארגן לעצמו את המשרד הזה בסיוע ד"ר שנור. וכבר כאן התחיל הניצול לרעה של המשרות השונות, ובלי שוחד לא ניתן היה לקבל דירה. המצב עכשיו היה כזה, שכבר לא נחוץ היה להוסיף צריפים, כיוון שלא חסר מקום אחרי דילול האוכלוסייה. על כן התמקחנו עוד על תחום הרחובות שייכללו בגטו ולמעשה על השטח בכלל. לפני סוף החודש נקבעו גבולות הגטו. הם עברו דרך גשר הליצקי, רח' שקולנה, חלק שבצ'נקו עד קובלסקי, קטע הארכה של רח' פיוטר סקרקה, להוציא את הגן ברח' קולונטאי, מכאן קטע הארכה של רח' סדלמיירובסקה, רוגוסקי עד רח' קזימייז'ובסקה והחלק הימני של אותו הרחוב עד בית היתומים האוקראיני. הגבול המזרחי נקבע בביסטשיצה מהגשר עד קטע הארכה של בית הקברות היהודי.

במשך חודש נובמבר היה על האוכלוסייה הארית לעזוב את האזור הזה, ואח"כ מה-1 עד ה-15 בדצמבר היו היהודים צריכים לעבור לגטו ולעזוב את כל האזור הארי. בשביל הרופאים, למרות מאמצים רבים ואף תמיכת השלטונות הגרמניים, לא הצליחו להשיג רשיונות עבודה מחוץ לגטו, וזאת בגלל התערבותם של הרופאים האוקראינים עם ד"ר בטאי בראש.

כל הגטו אמור היה להיות מוקף גדר של 2 מ' גובה ובתוכה שלושה פתחי יציאה לאנשים שעבדו בעיר. היציאות האלה נקראו שלויזן שליזנה. היציאה הראשונה נקבעה בפתח רחובות באטורי עד קזימייז'ובסקה, השנייה בפינת רח' הליצקה וקולונטאי והשלישית בפתח רח' דלוגה והליצקה. את הפרטים הטכניים קבע סרן שטרגה מ-שופ"ו, יחד עם מפקד העיר מר בנק ואת ההזמנות קיבלו באמצעות המיליציה היהודית. מול היציאות הציבו תחנות משטרה

אוקראיניות (מס' 1,2,3) ותחנת משטרה גרמנית ראשית מול היציאה מס' 2. ברחובות שעל הגבול היו הדירות צריכות להיות נעולות, והחלונות בקומת הקרקע - חתומים בקרשים מבלי שתהיה אפשרות לפתוח אותם כלפי חוץ. הורשו לצאת מחוץ לגטו רק בעלי תעודות מתאימות מאת השלטונות הגרמניים או מהמוסדות שבהם עבדו בצד הארי. נוסף לכך, היתה המיליציה היהודית רשאית להוציא רשיונות מעבר ליומיים לאלה שהוכיחו שיש להם עניינים חשובים בצד הארי, או קיבלו הזמנות לעבודה וכו'. רשיון כזה עלה 1 זלוטי. רח' הליצקה, אם כי נכלל בתוך הגטו, היווה נקודת גבול, כלומר הוא היה סגור משני צדדיו. על השיכון לפקידות ועל רחוב הליצקה, נודע ליוזנראט רק אחרי שנקבעו הפרטים בין ה-שופ"ו לבין מפקד המיליציה, וכשהדבר הזה נודע לי, הסבתי לכך את תשומת לבו של לם, והצבעתי על הניגודים שנוצרו כתוצאה מפקודות שלא חשבו עליהן עד הסוף. התברר, שהאנשים שגרו בצד המערבי של רח' הליצקה עד פיוטר סקרגה, היו מנותקים מהחלק העיקרי של רח' הליצקה, וביניהם חצה הגן. הזמנו, על כן, פגישה אצל מר שטרנה, וכאן הייתי צריך בעדינות רבה להצביע על השטות הזאת שבפקודתו בקשר לפתח היציאה מס' 2 ועל חוסר הקשר שנוצר כתוצאה מכך בין האנשים המתגוררים שם. בסופו של דבר הוא קיבל את הערותי וביקש הצעות משלנו. אנחנו דיברנו על פתיחת היציאה מס' 2 מרח' בלבדרסקה ורח' הליצקה, כדי ליצור שלושה מעברים, כך שיווצר אי בצד השני, ויהודים יוכלו לנוע שם ללא תעודת מעבר. בעניין רח' בלבדרסקה נתקלנו בסירוב מוחלט, כי הוא טען שזה קרוב מדי לספיז'ינסקה, כעת אדולף היטלר שטרסה, ולבסוף סוכם על רח' רייטן ליד הסאונה היהודית.

כך זכינו לשלושה פתחי יציאה נוספים, כלומר, בסך הכל היו לנו עכשיו שישה פתחים, דבר אשר הקל מאד על האנשים. התוצאה היתה ששטרנה מינה אותי כאחראי לארגון כל הגטו, סגירתו, ביצוע פתחי היציאה ומעתה הייתי אתו בקשר שוטף כעובד למען המשטרה. הקדמת התאריך להקמת הגטו הוסברה לנו, כמובן, כצעד שמטיב עימנו, זאת לפיהם, כדי למנוע פרובוקציות והלשנות של האוקראינים. שם, אמרו, נהיה חופשיים, נחיה בשקט ונוכל להתמסר רק לעבודה. למעבר של הארים ניתן זמן די ארוך, כדי לאפשר עריכת תכניות ואיסופן.

למח' השיכון ניתנה עתה הזכות לחלק את כל הדירות בגטו, לקבוע את שכר הדירה ולגבות מסים. הפכנו לפתע למעין מדינה קטנטונת, שאותה עלינו לארגן במהירות, עד שנוכל להתחיל לחיות בצורה בריאה יחסית. אני התחלתי לעסוק בארגון המחלקה הטכנית. הקמתי קבוצה מיוחדת של נגרי בניין לבניית הגדר ואת ניהולה מסרתי לידי המהנדס לזז' ויינגרטן.

לדירות המגורים ולביצוע השיפוצים ההכרחיים ביותר הקמתי קבוצת בנאים, צבעים, נגרים וכו', מעין מח' שיפוצים, אשר עבדה בתיאום עם מח' השיכון תחת פיקוחה והנהלתה של המחלקה שלנו. את היחידה הזאת ניהל המהנדס גרפונקל ועבדו שם הטכנאי דרסנר, המהנדס פוגל, ברגר והטכנאי מאורובר. ברחובות שגבלו עם הצד הארי, הקשר בין הבתים היה רק דרך החצרות. לכן היה הכרח לסמן במהירות את הדרכים במקום ולבצען. מנהל מחלקה זו היה המהנדס מן, אשר פיקח גם על תעלות הביוב וכד'. נוסף לכך נאלצנו כל הזמן לדאוג לתיקונים ולאחזקת מבני הממשל הגרמני, ולכן היינו צריכים להחזיק באופן קבוע מלאי של חומרי בניין, חומרי חשמל, ברזל, סיד וכד'. לכך דאג המהנדס דראך. כל חשבונות האספקה או עבודות הטכניות ליוזנראט היו בפיקוחנו, ועל זה הופקד המהנדס עמנואל וייגרטרן, כסגני, אשר מאוחר יותר הצטרף גם כחבר היוזנראט.

היות וברובע זה אין מים טובים, הקימו בית מלאכה לתחזוקת הבארות הציבוריות והרחבתן, ותחום זה נמסר לידי בוכוולד, אשר נשאר מהיוזנראט הקודם. כמו כן ניהלנו מדור שרטוט, שבו ביצענו תכניות ומפות בשביל השלטונות. המנהלים היו המהנדסים קליינפלג ומאהלר ואיתם עבדו כמה שרטטים. העבודה במח' הטכנית, למרות טענות רבות בעיקר בעת אירגון המשרדים, התנהלה בצורה הטובה ביותר, והיא אף שימשה דוגמה לממשל האוקראיני.

תחום הבריאות ובית החולים אורגן ע"י באנר. קיבלנו בניין של האלברטינים ברח' דלוגה למטרת בית-חולים, וציידנו אותו היטב. הקמנו גם מרפאה ומרפאת שיניים ברח' בלבדרסקה.

בתחום האספקה: את המטבחים הציבוריים ניהל הנד"ו הורוביץ עם שמוליק גוטליב והגב' גולדשטיין. הם השתדלו לחלק לפחות פעם ביום מרק חם בחינם. היו נסיונות להקים חדרי אוכל מיוחדים למי שכוננו האינטליגנציה, אבל הדבר נכשל. חוץ מזה, היו נותנים שם הלוואות במזומנים ומנות לחם נוספות. את המנהל הראשון, אדון לבצלטר, שהיה עוד ביוזנראט הקודם, הדיחו גם ממח' האספקה, בגלל שניצל את משרתו לרעה.

נוסף לכך, פעל במקביל מתוך מח' האספקה חוג סיוע מקרקוב, אשר חלש על שרידי ה"ג'וינט", והיה שולח תרומה כספית חודשית.

חוץ מזה פעלה גם מחלקת התעשייה, שאותה ניהל מר צוקרבר ובעצם מר גולדשטיין, אשר היה גובה על סמך חוזה אחוז מסויים מרווחי הברוטו. כך הובטחו הכנסות קבועות ליוזנראט. רכישת חומרי גלם היתה גם בידי היוזנראט, וגם בכך עסק גולדשטיין. אז מה עשה אותו גולדשטיין בעצם? למשל, הקימו "בית חרושת לארגזים", כלומר נגריה, ועליה היה לספק

ארגזים לשלטונות. היזם היה קויש ו-יאהר וכל האיגוד של עובדי העץ. השותף השקט הוא גולדשטיין. או נניח הקימו מחלקת העץ, אשר קיבלה רשיון לרכוש עצי הסקה מחוץ לגטו ובתמורה לספק אותם לתושבים בזול. מנהל המחלקה - מר קויש, והיודנראט הם השותפים השקטים - ולמעשה, גולדשטיין. כדי להשיג עצים במחיר הרשמי, צריך היה לחכות חודשים. במחיר אחר, ניתן להשיגו מיד. או, למשל, אדון ויינגרטן לזז' הקים מפעל לייצור יינות, מי סודה וריבה. הוא קיבל רשיון לקניית הסחורות, והוקצבו לו מיכסות של טונות סוכר, כך שרק חלק מעסקיו היו גלויים, שאר ההוצאות הוא הסתיר, וכך זכה לרווחים עצומים. השותף ב-50% הוא גולדשטיין וכו'.

במשך הזמן הוקמו נגריה, מפעל לחבלים, לסוליות עץ (מפעל זה הוקם ע"י מר סוקל ושוב השותף הסמוי הוא גולדשטיין). הוקם גם בית יציקה למתכות בשביל הצבא, שהצליח מאוד מבחינה כלכלית. הוא פעל בהנהלתם של מר אבצוג והמנהדס פורגנג, והמסגריות נוהלו ע"י המהנדס מוהר והלפלד. כמו כן, הוקמו בית חרושת לנעליים ומפעלים רבים נוספים. לכל התוצרת הזאת היו הזמנות, וכל אחד השתדל לעבוד, כי זו היתה שאלת חיים. את המצב הזה ניצלו מפעלים רבים, אשר היו לוקחים מעין דמי רישום (למשל המפעל של אבצוג).

מתוך: יומן יוליוס פיירמן, יד ושם